
„Problém současného světa je, že hlupáci jsou si skálopevně jistí, ale lidé inteligentní jsou plní pochybností.“ Bertrand Russel, matematik, nositel Nobelovy ceny, vyslovil tuto myšlenku před více než půlstoletím, avšak platnost jeho slov se od té doby nezměnila.

Důkaz nám o tom přináší vědecký výzkum Davida Dunninga a Justina Krugera z Cornell University, odhalující jev označovaný jako Dunning-Kruger efekt (dále jen „DK efekt“). Ten také pomáhá najít odpověď na otázku, proč si lidé neschopní myslí, že jsou nadměru schopní?

Jak se stát neviditelným

Výzkum byl inspirován kuriózním případem „citronového zloděje“ McArthura Wheelera z Pittsburghu, který ve dne a bez jakéhokoli maskování vyloupil dvě banky. Když jej během krátkého času na základě kamerových záznamů policie dopadla, byl svým zadržením velice šokován. Říkal: „Přece jsem si potřel obličej džusem!“

Wheeler totiž trpěl hluboce zavádějící představou, že pokud si potře tvář (a dokonce i oči) citronovou šťávou, stane se pro videokamery neviditelným. Pro nás zcela nesmyslná hypotéza se pro něho stala nevyvratitelnou pravdou.

Naše představy o fungování světa jsou označovány jako mentální modely. Wheelerův absurdní mentální model citronové neviditelnosti je pouze extrémním případem častého jevu, při kterém lidé mají ve svých hlavách více či méně „ujeté“ mentální modely.

Takoví lidé svým modelům nekriticky a neochvějně věří a činí na základě nich svá rozhodnutí. Dunning s Krugerem se rozhodli tento fenomén blíže zkoumat.

Hypotéza: Hloupost člověku zabraňuje uvědomit si, že je hloupý

Výzkumníky zaujal zjevný rozdíl mezi skutečnými schopnostmi člověka a tím, jak on sám své schopnosti vidí. Formulovali hypotézu, že člověk, který je neschopný (ve výzkumu označovaný jako nekompetentní), trpí dvěma druhy obtíží:

- Vzhledem ke své neschopnosti činí nesprávná rozhodnutí. Například jde pomazaný citronovou šťávou vykrást banku.
- To, že činí nesprávná rozhodnutí, si nekompetentní člověk není schopen uvědomit. Wheelera o jeho nekompetentnosti nepřesvědčily ani kamerové záznamy. Sám je označoval za podvrh.

Jádro výzkumu: Hlupák je přesvědčen, že je chytrý

K prokázání této hypotézy měli testovaní vysokoškolští studenti:

1. Nejprve vyplnit test měřící jejich schopností v určité oblasti (logické schopnosti, gramatika, humor).
2. Poté ohodnotit svou schopnost rozeznat správné řešení, tedy odhadnout, jak jsou v této oblasti dobří.

Výsledkem byly zejména dvě věci:

- Nejméně schopní lidé své schopnosti přeceňují nejvíce. Nejslabší čtvrtina studentů, která měla průměrný percentil jen 12, odhadovala své schopnosti průměrně na percentil 62.
- Naopak ti nejschopnější mají tendenci své schopnosti podceňovat.

Po konfrontaci s výsledky experimentu nenastala změna. V druhé části experimentu už ale studenti dostali možnost prozkoumat výsledky testů ostatních a poté měli opět provést sebehodnocení.

To ukázalo dvě nové věci:

- Po srovnání s ostatními ti schopní poznali, že jsou na tom lépe, než očekávali, a podle toho upravili své hodnocení. Jejich původně podhodnocené výsledky lze zdůvodnit tím, že pokud člověku připadá nějaký úkol jednoduchý, má pocit, že pro ostatní bude jednoduchý také.
- Neschopní po kontaktu s realitou své sebehodnocení nezměnili. Nebyli schopni rozpoznat, že schopnosti ostatních jsou lepší než ty jejich.

Vzdělávání jako cesta k vlastní objektivitě

Pomocí dalších testů autoři experimentu zjistili, že k přesnějšímu hodnocení sebe sama i druhých osob můžeme dojít pouze tréninkem. Jinými slovy, pokud se zlepší schopnosti člověka, pak takový člověk dokáže rozpoznat svůj původní neschopnost.

Závěr studie lze zjednodušit asi takto: lidé, kteří neví, neví, že neví

Z výzkumu vyplynulo, že:

- Neschopní mají tendenci přeceňovat své vlastní schopnosti.
- Neschopní nedokážou rozpoznat schopnosti jiných.
- Neschopní po konfrontaci s realitou nezmění své hodnocení.
- Jediná cesta jak DK překonat, je v rozvoji dovedností formou vzdělávání a tréninku.

Vlastnost lidského mozku

To, že by se v případě DK efektu mohlo jednat o obrannou reakci lidského mozku, ukazuje stav zvaný anosognosia. Ten se objevuje u pacientů, kteří ztratí ruku či nohu. Takový člověk si stále myslí, že tuto končetinu má a nelze mu vysvětlit opak.

Dokonce se objevily i situace, kdy slepému člověku nebylo možné vysvětlit, že je slepý. Jeho mozek každou informaci ukazující na vlastní neschopnost blokoval již na podvědomé úrovni.

Je tedy možné, že mozek stejným způsobem blokuje i informace, ukazující nesprávnost vlastních mentálních modelů.

Jak proti DK efektu bojovat

Potkali jste extrémně trapného člověka, který si myslel bůhví jak není vtipný? Začetli jste se někdy do debat na nějaké internetové diskusi a viděli do očí bijící nesmyslné argumenty? Poslouchali jste někdy typickou hospodskou politickou debatu?

Tvrdil vám někdo, že člověk může přežít 6 let bez jídla, či že pití ranní moči je léčivé? Znáte lidi kteří bezmezně věří svým, pro vás nesmyslným, mentálním modelům?

Každý z nás se s lidmi trpícími DK pravidelně setkává. I když tušíte, že se daný „expert“ ve svých názorech mylí, nelze ho logickými argumenty přesvědčit o opaku. Výzkumy naznačují, že tento efekt je naprosto běžný.

V různých oblastech jím může trpět každý z nás. Jak se tedy nastat obětí vlastního DK? Nezaújímejte stanoviska k věcem, o kterých máte málo znalostí

Nedostatek informací či informace zkreslené médii jsou nebezpečná věc. Pokud budete zaujímat postoj k otázkám, o kterých máte málo ověřených informací, podstupujete riziko Dunning-Kruger efektu.

Hledejte proto objektivní pravdu v co možná nejkvalitnějších zdrojích, jako jsou například vědecké výzkumy.

A nemějte dogmata

Jak by řekl klasik: „Jediné dogma které mám je, že nemám dogmata.“ Tímto citátem je autorem naznačena jedna z efektivních prevencí proti DK. I pokud v něco skálopevně věříte, zkuste si připustit, že to možná není pravda.

Vždy přiznejte možnost existence vašeho DK. Kdyby si toto připustil například Adolf Hitler či Anders Breivik, nemusely jejich činy zajít tak daleko.

Vzdělávejte se a hledejte zpětnou vazbu. Začněte aktivně zpochybňovat svou intuici a subjektivní názor. Vyhledávejte pravdu a objektivní zpětnou vazbu. Takové zpětné vazbě věřte raději více, než vašemu subjektivnímu názoru. Základem boje s DK však vždy zůstane vzdělávání.

Pravda a objektivita jsou jedny z nejdůležitějších hodnot pro růst a fungování lidské společnosti. Dunning-Kruger efekt je jejich nepřítelem, protože objektivitu zatemňuje přímo v našich hlavách. Hlavním rizikem je, že tento fenomén dokáže být také společensky nakažlivý. Nenechejme se jím polapit.